

Työ- ja elinkeinoministeriö

Asia: Lausunto hankintalain kokonaisuudistuksen valmisteluryhmän mietinnöstä

Lausunnon antaja: Kehitysvammaliitto ry, Viljatie 4 A, 00700 Helsinki

Kehitysvammaliitto edustaa kehitysvammaisia ja puhevammaisia ihmisiä sekä selkokielen käyttäjiä, jotka tarvitsevat tukea oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa. Kehitysvammaisia ihmisiä on noin 40 000, vaikeasti puhevammaisia ihmisiä on noin 65 000. Selkokielen tarvitsijoita on Suomessa noin 500 000. Selkokielestä hyötyvät mm. kehitys- ja puhevammaiset, muistisairaat ja vanhukset.

Kehitysvammaliitto on ollut mukana Vammaisfoorumin ja Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan antamissa lausunnoissa ja kannanotoissa, joita on esitetty hankintalain valmistelun yhteydessä.

Kehitysvammaliitto korostaa, että hankintamenettelyt soveltuvat erittäin huonosti vammaispalveluiden hankintoihin, koska olennaista niissä on yksilöllisyys ja henkilökohtaisuus. Palvelujen järjestämisen erityispiirteenä on myös se, että monet palvelujen käyttäjät tarvitsevat useita palveluja samaan aikaan ja tarpeet muuttuvat ajan myötä. Kunkin palvelun käyttäjän tilanne tulisi arvioida erikseen ja kokonaisvaltaisesti ja palvelut räätälöidä vastaamaan käyttäjän tarpeita. Kokonaisvaltaisuuteen kuuluu myös se, että palvelut pyritään tarjoamaan lähellä käyttäjiä. Tämä vaikuttaa paitsi käytännön edellytyksiin hyödyntää kyseistä palvelua, myös esimerkiksi asumispalveluissa elinympäristön ja palvelun käyttäjän sosiaalisten verkostojen kautta koko hänen hyvinvointiinsa.

Vammaiset henkilöt ja heidän läheisensä ovat kokeneet kilpailuttamismenettelyn soveltamisen SOTE-palveluissa monilla eri elämänalueilla (asuminen, kuljetuspalvelut, apuvälineet, kuntoutus sekä puhe- ja viittomakielen tulkkaus) erittäin ongelmalliseksi. Näiden kokemusten perusteella vammaisjärjestöt ovat yhdessä todenneet, että palvelujen avoin kilpailutusmenettely on täysin sopimaton tapa vammaisten ihmisten välttämättömien, elämänmittaisten palveluiden

järjestämiseen.

Hankintalain soveltaminen on osoittautunut myös huomattavan raskaaksi. Nykyisellään se kuluttaa huomattavan paljon resursseja. Prosesseissa menestyvät erityisen hyvin ne toimijat, joilla on eniten resursseja prosessien pyörittämiseen. Tämä johtaa markkinoiden toimivuuden ja yhteiskunnan kokonaisedun kannalta epäsuotuisaan keskittymiskehitykseen. Pienet ja voittoa tavoittelemattomat toimijat ovat erityisen epäedullisessa asemassa.

Kehitysvammaliitto korostaa seuraavia näkökulmia lain jatkovalmistelussa:

- 1) YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus, jonka EU on ratifioinut ja jonka osalta Suomi on saattamassa omaa ratifiointiprosessiaan loppuun, lähtee siitä, että kaikissa vammaisia koskevissa asioissa on neuvoteltava tiiviisti vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien vammaisjärjestöjen kanssa. Tämä velvoite puuttuu keskeisistä hankintalain pykälistä, kuten hankinnan suunnittelua ja oikeusturvakeinoja koskevista säännöksistä.
- 2) Asiakaslähtöisyys ja osallisuus sekä palvelujen kokonaisvaltaisuus ovat avainasioita sosiaalihuoltolain uudistamisessa ja vammaislakien yhdistämisessä. Vammaisen ihmisen omaehtoinen elämä ja monialaiset palvelutarpeet muodostavat ihmisen elämän kokonaisuuden. Avoimessa kilpailutusmenettelyssä vammaisen ihmisen osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet itseä koskeviin asioihin eivät toteudu lainkaan, eikä hän voi ottaa vastuuta omasta elämästään. Palvelujen tuottamiskysymys ei missään nimessä saa olla ensisijainen suhteessa palvelun käyttäjien asemaan ja perustuslaissa turvattuihin oikeuksiin, joiden toteuttamisesta on säädetty tarkemmin muun muassa sosiaalihuollon yleis- ja erityislaeissa. Hankintalain uudistamisen yhteydessä tätä kysymystä ei ole pohdittu riittävästi.
- 3) Sote-palveluiden kynnyksarvon määrittelyssä tulee hyödyntää täysimääräisesti EU:n hankintadirektiivejä. TEM:n esitys 300 000 € on

kansallisena kynnysarvona aivan liian alhainen. Yleisen hankintadirektiivin puolella sote-palveluiden kynnysarvo on 750 000 € ja erityisalojen hankintadirektiivin puolella 1 000 000 €.

- 4) Kansalliseen hankintalakiin tulee saada hankintayksiköille velvoite noudattaa hankinnoissa kuntien/kuntayhtymien ja Kelan laatimia palvelu- ja hankintastrategioita, joissa otetaan kantaa eri palvelujen järjestämisessä vaihtoehtoihin ja tarkoituksenmukaisiin järjestämistapoihin ja hankintamenettelyihin.
- 5) Paras hinta-laatusuhde tulee ottaa käyttöön sote-palveluiden hankinnoissa. Hankintadirektiiveissä jäsenmaille on annettu mahdollisuus ottaa paras hinta-laatusuhde (nykyinen kokonaistaloudellinen edullisuus) ainoaksi valintaperusteeksi, jolloin pelkällä hinnalla kilpailuttaminen ei ole mahdollista, vaan laatutekijöitä on sisällytettävä pisteytettäviin vertailuperusteisiin. Kehitysvammaliitto korostaa, että Sosiaali- ja terveyspalveluissa tämän tulisi olla ensisijainen valinta.
- 6) Kehitysvammaliitto korostaa laadun merkitystä palvelujen hankinnassa. Lain perusteluissa todetaan, että kunta- ja hankintastrategiat ovat työvälineitä ja niissä tulisi ottaa huomioon hankinnan suunnitteluvaiheessa laatutekijöiden merkitys hankinnassa ja käyttäjien palvelujen tarpeet siten, kuin muualla lainsäädännössä on säädetty. Laadun huomioimista koskeva säännös on kuitenkin suosituksenluonteinen ja tässä viitataan muuhun velvoittavaan lainsäädäntöön, kuten esim. rakentamismääräyskokoelmaan tai sosiaalihuollon asiakaslakiin.
- 7) Hankintalakia säädettäessä pitää ottaa käyttöön markkinatesti, jonka avulla tutkitaan onko kyseisen palvelun osalta olemassa tosiasiallisia markkinoita ja mitkä palvelut jäisivät hankintamenettelyn ulkopuolelle. Tässä tarkastelussa merkittävää on myös se, onko olemassa muita palvelun ostajatahoja kuin julkinen sektori. Vammaisten henkilöiden kohdalla muuta

ostajaa ei ole. Tämä testi edellyttää ilmoitusta komissiolle.

- 8) Sosiaalipalvelujen massakilpailutusten sijaan Kehitysvammaliitto korostaa uusien palvelujen järjestämisen tapojen kehittämistä. Palvelusetelijärjestelmän rinnalle ehdotamme henkilökohtaisen budjetoinnin mallia, jossa asiakkaat voisivat itse valita vapaasti palveluntuottajansa kunnan heille määrittämän henkilökohtaisen palvelubudjetin raameissa. Henkilökohtainen budjetti on palvelujen järjestäjän (= julkinen viranomainen, kuten nykyinen kunta tai myöhemmin kuntayhtymä) myöntämä rahasumma, jolla vammaisen henkilön tai hänen perheensä tarvitsema apu ja palvelut on mahdollista järjestää yksilöllisesti vammaisen henkilön toiveiden, tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti. Henkilökohtainen budjetti muodostetaan vammaisen henkilön avun ja tuen tarpeiden sekä yksilöllisen palvelusuunnitelman pohjalta. Henkilökohtaisen budjetoinnin soveltaminen lisäisi ihmisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta omaan elämäänsä liittyvien palveluiden suhteen. Näin toimien myös pienillä, paikallisilla toimijoilla ja innovaatioilla olisi mahdollisuus selviytyä sekä tarjota ja kehittää palveluita ihmisten todellisiin tarpeisiin.
- 9) Lakiesityksen sote-säännöksen (112a §) tavoite-/suositusluonteisuus on huolestuttava, mikäli säännöksen laiminlyönnistä ei voi valittaa markkinaoikeuteen.

Helsingissä, 18.6.2015

Marianna Ohtonen
toiminnanjohtaja

Susanna Hintsala
Kansalaisuusyksikön johtaja